

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno- matematički fakultet
Geografski odsjek

Anamarija Kurilj

POLUOTOK PELJEŠAC IZMEĐU IZUMIRANJA I DEMOGRAFSKE REVITALIZACIJE

Prvostupnički rad

Mentor: doc. dr. sc. Stjepan Šterc

Ocjena: _____

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu

Prvostupnički rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

**POLUOTOK PELJEŠAC IZMEĐU IZUMIRANJA I DEMOGRAFSKE
REVITALIZACIJE**

Anamarija Kurilj, JMBAG: 0119029715

Preddiplomski sveučilišni studij *Geografija; smjer: istraživački*

Izvadak: Poluotok Pelješac je, kao i većina ostalih dijelova Republike Hrvatske, pogođen depopulacijom i ostalim negativnim demografskim procesima. Sve je manje mladog stanovništva koje doslovno bježi u potrazi za boljim prilikama. Postavlja se pitanje kakva je demografska budućnost Pelješca. Hoće li doći do obnove stanovništva ili će ono naposljetku izumrijeti. Ovaj rad se stoga bavi utvrđivanjem i analizom demografskih trendova koji se odvijaju u četiri općine na prostoru poluotoka. To su Janjina, Orebić, Ston i Trpanj. Nakon provedene demografske analize slijedi utvrđivanje modela revitalizacije te naposljetku prijedlog mjera i rješenja kojima će se demografska slika ovog područja promijeniti na bolje.

Ključne riječi: poluotok Pelješac, stanovništvo, demografija, depopulacija, revitalizacija

Voditelj: doc. dr. sc. Stjepan Šterc

Tema prihvaćena: 11. travnja 2017.

Datum obrane: 30. lipnja 2017.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb

Bachelor Thesis

Faculty of Science

Department of Geography

**PELJEŠAC PENINSULA BETWEEN EXTINCTION AND DEMOGRAPHIC
REVITALIZATION**

Anamarija Kurilj, JMBAG: 0119029715

Undergraduate University Study of *Geography: course: research*

Abstract: Pelješac Peninsula, as most other parts of Republic of Croatia, is affected by depopulation and other negative demographic processes. Everyday there is less young people and they are literally running away in search of better opportunities. The question which arises is what is demographic future of Pelješac going to look like. Will it come to renewal of the population or will it ultimately become extinct? This paper is therefore concerned with the identification and analysis of demographic trends which are taking place in four municipalities on the peninsula. These are Janjina, Orebić, Ston and Trpanj. After the demographic analysis, follows the model of revitalization and finally proposing measures and solutions that will change the demographic image of this area better.

Keywords: Pelješac Peninsula, population, demography, depopulation, revitalization

Supervisor: doc .dr. sc. Stjepan Šterc

Thesis submitted: 11.04.2017.

Thesis defense: 30.06.2017.

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

Stjepan Šterc, PhD, Assistant Professor

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet istraživanja	2
1.2. Pristup istraživanja	2
1.3. Ciljevi, zadaci i metode istraživanja	2
1.4. Dosadašnje istraživanje	2
2. DEMOGRAFSKI RAZVOJ	3
2.1. Međupopisna promjena	4
2.2. Prirodno kretanje	7
2.3. Opće kretanje	8
2.4.1. Dobno- spolni sastav stanovništva	10
2.4.2. Etnička struktura	16
2.4.2. Religijski sastav	16
2.4.3. Ekonomski sastav	17
2.4.4. Obrazovna struktura	18
3. DEMOGRAFSKO IZUMIRANJE	19
3.1. Fiktivno stanovništvo	19
3.2. Izumiranje	19
3.2.1. Demografski slom	20
4. REVITALIZACIJSKA VAŽNOST	20
4.1. Demografska kretanja bez revitalizacijskog koncepta	20
4.3. Revitalizacijska pretpostavka i potencijali	21
4.4. Demografski model razvoja	22
5. BUDUĆE PROMJENE	23
5.1. Planske mjere	23
5.2. Budući trendovi	24
6. ZAKLJUČAK	25
6.1. Referiranje na hipoteze	25
6.2. Opći zaključci	26
POPIS LITERATURE	27
POPIS IZVORA PODATAKA	28

1. UVOD

Depopulacija, starenje stanovništva i emigracija sve su češći pojmovi s kojima se susrećemo kada govorimo o demografskoj slici Republike Hrvatske. Jedno od najpogođenijih područja su svakako otoci. Iako je zapravo poluotok, Pelješac svakako nije izuzet iz ovakvih zbivanja. Nalazi se u Dubrovačko-neretvanskoj županiji sa 7.801 (DZS, 2011) stanovnika te je uskim dijelom povezan s kopnom pa zbog toga ima više otočna obilježja. Izdužen je u smjeru pružanja obale dužine 62 km te zajedno s Korčulom čini funkcionalnu cjelinu (Glamuzina, 2009). Zapravo, polovica Pelješca gravitira gradu Korčuli te nadalje Splitu, a ne središtu županije Dubrovniku upravo zbog lošije prometne povezanosti. Istočna polovica Pelješca gravitira Pločama zbog trajektne veze te Dubrovniku. Poluotok je podijeljen na četiri općine Janjinu, Orebić, Ston i Trpanj. Demografska situacija svakim je danom sve lošija, mladi odlaze zbog manjka radnih mjesta ili loših radnih i životnih uvjeta. Kolike su stvarne brojke, je li situacija alarmantna te postoji li mogućnost revitalizacije ono je čime će se ovaj rad baviti.

Sl.1. Teritorijalni obuhvat općina i naselja poluotoka Pelješca

Izvor: Središnji registar prostornih jedinica, DGU, 2013.

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je demografska problematika poluotoka Pelješca. Analizom određenih faktora poput prirodnog i općeg kretanja, međupopisne promjene, osnovnih struktura kao što su dobno-spolna, vjerska, religijska te ekonomskog sastava stanovništva i trendova ustanovit će se koji se procesi odvijaju na području četiri općine (Ston, Janjina, Trpanj i Orebić). Sukladno tome predložen je demografski model razvoja te mjere kojima bi se situacija u budućnosti popravila i došlo do revitalizacije, a ne izumiranja.

1.2. Pristup istraživanja

Pristup korišten u radu bit će teorijsko geografski-demogeografski. Dakle, prvo je potrebno definirati objekt istraživanja i postaviti hipoteze, zatim razmotriti različitim metodama geopovršinske procese, sadržaje i veze kako bi se otkrile opće zakonitosti (Šterc, 2015.). Nadalje, bitno je predvidjeti te zakonitosti te dati prijedlog rješenja i modelirati buduće sadržaje, procese, veze i odnose.

1.3. Ciljevi, zadaci i metode istraživanja

Cilj ovog istraživanja je proučiti i utvrditi demografske procese koji se odvijaju na prostoru poluotoka Pelješca te predložiti rješenja, model i način poboljšavanja trenutačne situacije, kako bi demografska budućnost bila što svjetlija. Metode korištene u radu su sinteza i analiza dosadašnjih radova i studija, analiza dostupnih statističkih podataka, analize u GIS-u te ostale opće metode.

1.4. Dosadašnje istraživanje

Jedino slično dosad provedeno istraživanje jest Studija demografskog razvoja Dubrovačko-neretvanske županije. To je detaljnija demografska analiza prostora čitave županije. Bavi se razmatranjem demografskih faktora, pronalaskom zakonitosti koje se odvijaju u prostoru te konačno predviđa buduća kretanja i predlaže moguća rješenja. Svakako, studija je vrijedan izvor podataka. Možemo reći da će ovaj rad napraviti slično, naravno u manjem opsegu, samo na izdvojenom području Pelješca. Zaključak studije jest da situacija nije toliko crna te da pretpostavke za revitalizaciju postoje. Većim angažmanom Vlade, ali i Županije trendovi bi se mogli promijeniti te bi se stanovništvo moglo zadržati pa čak i obnoviti.

1.5. Osnovne hipoteze

Hipoteze od kojih polazi ovo istraživanje su:

- H1 Prostor poluotoka Pelješca zahvaćen je negativnim demografskim procesima.

Lako je pretpostaviti kako se ovaj prostor ne razlikuje puno od većine države po tom pitanju. Pogotovo zbog svog perifernog geografskog položaja, štoviše Pelješac je eksklava odsječena je od teritorija vlastite države teritorijem Bosne i Hercegovine (Neum).

- H2 Bez revitalizacijske politike trendovi će se u budućnosti nastaviti.

Ukoliko se ne počne uskoro provoditi revitalizacijska politika trendovi će se nastaviti u negativnom smjeru i situacija će biti sve gora.

- H3 Ovom prostoru prijeti izumiranje.

Sve negativniji trendovi u konačnici će dovesti do izumiranja stanovništva koje je već započelo.

- H4 Moguća je demografska revitalizacija.

Situacija još nije toliko kritična i postoji mogućnost obnove stanovništva i zaustavljanja negativnih trendova obzirom na demografski potencijal.

2. DEMOGRAFSKI RAZVOJ

Demografski razvoj nekog područja najbolje je pratiti kroz različite čimbenike. Uspoređivanje broja stanovnika između dva popisa može nam dati sliku o promjeni broja stanovnika te ukoliko znamo povijesnu pozadinu možemo bolje razumjeti razliku između dva popisa. Još neki od čimbenika su prirodno kretanje stanovništva i opće kretanje. Uspoređujući stope rodности i smrtnosti u prošlosti možemo predvidjeti trendove u budućnosti. Opće kretanje nam daje još jasniju demografsku sliku nekog područja. Nadalje, još neki od analiziranih čimbenika su dobno-spolno, vjerska, etnička i ekonomska struktura stanovništva.

2.1. Međupopisna promjena

Međupopisna promjena je razlika u broju stanovnika između dva popisa stanovništva. Popisi stanovništva su trenutačni presjek kroz populaciju u kritičnom trenutku (npr. 31.03. 2011. godine 24 sata) i provode se po standardima EUROSTATA u prvoj godini novog desetljeća zbog presjeka kroz strukture stanovništva kao temeljnog planskog potencijala i radi praćenja promjena koje se događaju kroz vrijeme. Kretanje stanovništva u Hrvatskoj moguće je pratiti za sva njezina naselja (općine, županije i za Hrvatsku u cjelini) pratiti od prvog modernog popisa stanovništva iz 1857. pa do posljednjeg 2011. godine (Šterc i dr., 2016.). U nastavku slijedi analiza međupopisne promjene od 1857. do 2011.godine.

Tab.1. Broj stanovnika i međupopisna promjena od 1857. do 2011.godine

Općina	Broj stanovnika		Razlika 1869./1857.		Broj stanovnika		Razlika 1890./1880.	
	1857.	1869.	Broj	%	1880.	1890.	Broj	%
Janjina	1 287	1 259	-28	-2,2	1 324	1 273	-51	-3,8
Orebić	4 802	4 353	-449	-9,4	4 503	4 391	-112	-2,5
Ston	3 593	3 548	-45	-1,3	3 589	3 842	253	7,0
Trpanj	1 427	1 450	23	1,6	1 474	1 476	2	0,1

Općina	Broj stanovnika		Razlika 1900./1910.		Broj stanovnika		Razlika 1931./1921.	
	1900.	1910.	Broj	%	1921.	1931.	Broj	%
Janjina	1 510	1 385	-125	-8,2	1 372	1 322	-50	-3,6
Orebić	4 482	4 307	-175	-3,9	4 172	4 052	-120	-2,9
Ston	4 332	4 288	-44	-1,0	4 060	4 045	-15	-0,4
Trpanj	1 318	1 275	-43	-3,3	1 305	1 281	-24	-1,8

Općina	Broj stanovnika		Razlika 1953./1948.		Broj stanovnika		Razlika 1971./1961.	
	1948.	1953.	Broj	%	1961.	1971.	Broj	%
Janjina	956	926	-30	-3,1	881	769	-112	-12,7
Orebić	3 123	3 442	319	10,2	3 599	3 547	-52	-1,4
Ston	3 954	3 972	18	0,4	3 715	3 283	-432	-11,6
Trpanj	1 115	1 151	36	3,2	1 203	1 090	-113	-9,4

Općina	Broj stanovnika		Razlika 1991./1981.		Broj stanovnika		Razlika 2011./2001.	
	1981.	1991.	Broj	%	2001.	2011.	Broj	%
Janjina	595	555	-40	-6,7	593	551	-42	-7,1
Orebić	3 687	3 855	168	4,5	4 165	4 122	-43	-1,0
Ston	2 819	2 802	-17	-0,6	2 605	2 407	-198	-7,6
Trpanj	1 047	871	-176	-16,8	871	721	-150	-17,2

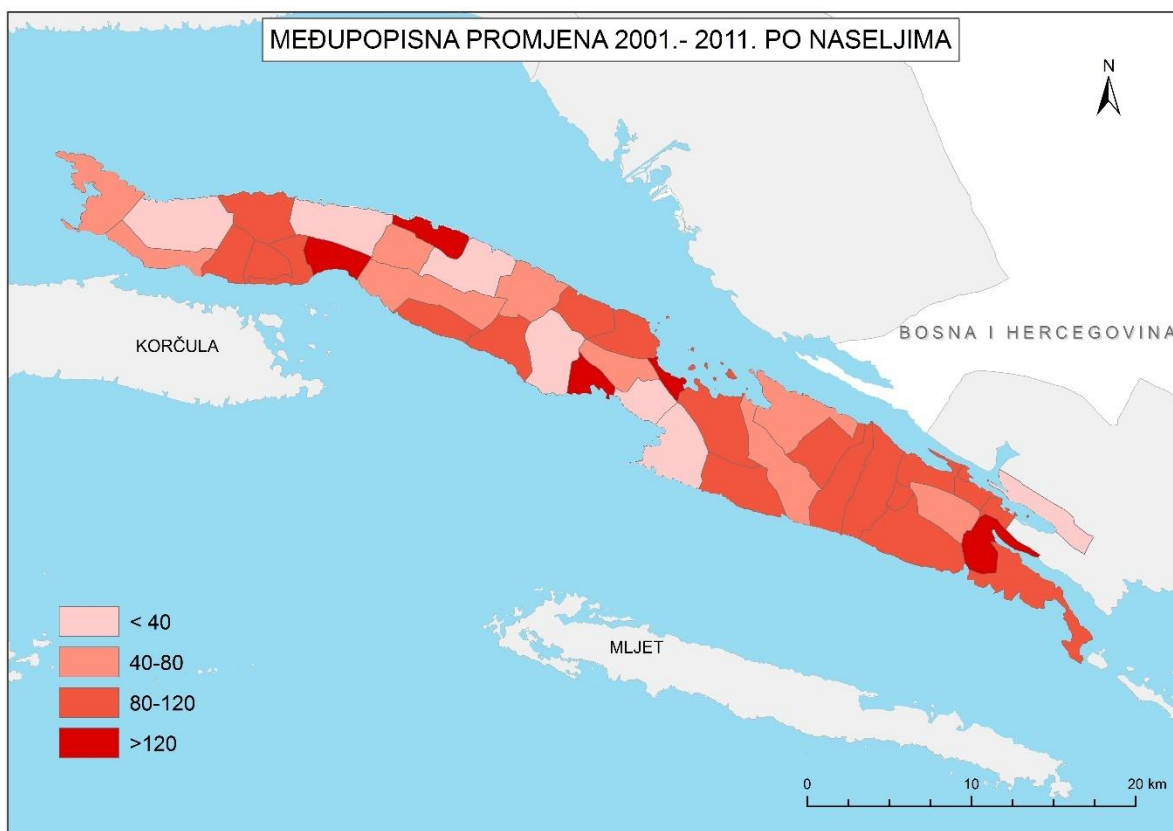
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine i 2011. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Tijekom međupopisnog razdoblja od 1857. i 1869. godine vidi se kako su sve općine osim općine Trpanj zabilježile depopulaciju i to u rasponu od -1,3 do čak -9,4 % (općina Orebić). Situacija je u slijedećem razdoblju nešto bolja jer dvije općine (Ston i Trpanj) imaju rast stanovništva. Štoviše, Ston je zabilježio rast od 7 %, dok su Janjina i Orebić i dalje u padu s tim da je u općini Orebić razlika pala s -9,4% na -2,5 %. Slijedi razdoblje od 1900. pa do 1931. u kojem je u svim općinama zabilježen pad ukupnog stanovništva što svakako treba povezati s Prvim svjetskim ratom i velikim prekooceanskim migracijama. Pad je u rasponu od -0,4 do -8,2 %. Što se tiče kretanja u razdoblju od 1948. do 1953. samo općina Janjina zabilježila je pad od -3,1%. Ostale općine imale su rast, a općina Orebić zabilježila je najviši (10,2 %). Naime, svakako treba uzeti u obzir da je to posljedica obnove i stabilizacije nakon Drugog svjetskog rata kada je došlo do „babyboom“-a. (Pelješki zbornik, 1976). Također, upravo zbog rata popis nije proveden na vrijeme već je prošlo 17 godina. Tek nakon 1961. godine se popisi provode uredno nakon svake 10. godine. Nažalost, već u slijedećem razdoblju (1961.-1971. godine) zabilježen je ponovno pad u svim općinama. Nepoljoprivredni gospodarski sektori nisu mogli apsorbirati svu radnu snagu koja je pridošla sa sela, pa je nezaposlenost sve više rasla. Spas se vidio u otvaranju granica te poticanju odlaska na rad u inozemstvo, to su bili tzv. „Gastarbajteri“ odlazeći poglavito u SR Njemačku (Pelješki zbornik, 1976). Svakako je i radnicima je ideja bila privlačna zbog većih plaća te široke potražnje za radnom snagom, a vremenom su ti privremeni radnici postajali trajni te su i njihove obitelji odlazile za njima. Nadalje, razlozi iseljavanja bili su nezadovoljstvo političkom situacijom u novoj državi ili izloženost nekom obliku represije. Sve to rezultiralo je sve višim stopama ukupnog pada stanovništva. Općina Janjina od 1962. godine pripadala je općini Dubrovnik, a nakon Domovinskog rata bila je

uklopljena u općinu Ston. Tek od 1997. godine postoji kao samostalna općina (Dubrovnik, 2002).

Razdoblje od 1981.- 1991. godine ukupni pad i dalje nastavlja s nešto manjim stopama, osim Trpnja (-16,8 %), dok je općina Orebić čak zabilježava prirodni prirast. Svakako moramo naglasiti da je općina Ston izgubila dio stanovnika zbog izdvajanja jednog dijela općine i priključenja novoj općini Dubrovačko primorje. Nakon 1991. pa do 2011. godine depopulacija se nastavlja u svim općinama. Prvih godina uzrokovana je iseljavanjem vezano za Domovinski rat, a posljednjih godina zbog sve lošijih prilika u državi, a posebno u malim otočnim sredinama (Vekarić 1992). Sve lošija gospodarska situacija, nezaposlenost, nedostatak radnih mjesta i dalje „tjeraju“ poglavito mlado stanovništvo na iseljavanje, a na ovim prostorima ostaje uglavnom starije stanovništvo. Depopulacija, deagrarizacija i starenje stanovništva problem su na razini države, a očituju se i u ove četiri općine.

Sl. 2. Međupopisna promjena po naseljima od 2001. do 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. i 2011. godine, Kontingenti stanovništva po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb

2.2. Prirodno kretanje

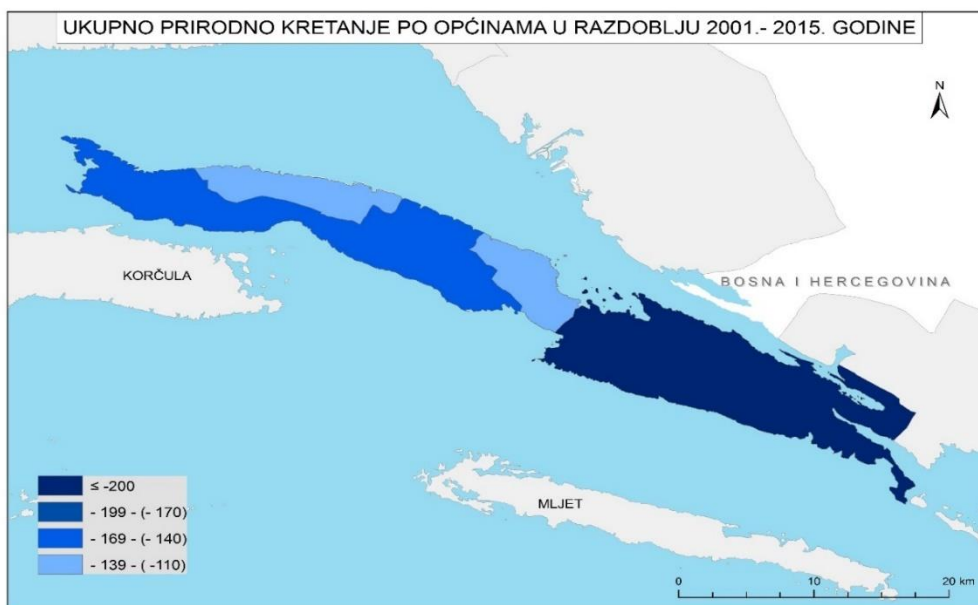
Prirodno kretanje označava promjenu broja stanovnika nekog područja kao rezultat prirodnih, bioloških procesa tijekom ljudskog života. Međutim, ono se ne oblikuje isključivo pod djelovanjem bioloških faktora. Ulogu u oblikovanju svakako imaju i društveno-gospodarski, kulturni, psihološki te drugi čimbenici. Osnovne sastavnice prirodnog kretanja stanovništva su: natalitet ili rodnost, mortalitet ili smrtnost i prirodni prirast ili pad. Rezultanta nataliteta i mortaliteta je prirodni prirast odnosno sve češći prirodni pad. Zajednički naziv je prirodna promjena (Nejašmić, 2005).

Tab. 2. Ukupno prirodno kretanje stanovništva općina u razdoblju 2001.-2015. godine.

Općina	N	M	PP
Janjina	33	149	-116
Orebić	545	686	-141
Ston	372	560	-188
Trpanj	74	194	-120
UKUPNO	1 024	1 619	-565

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2001. - 2014. Prirodno kretanje stanovništva, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Sl.3. Ukupno prirodno kretanje po općinama u razdoblju 2001.- 2015. godine

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2001. - 2014. Prirodno kretanje stanovništva, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Uspoređujući broj rođenih i broj umrlih iz tablice 2 i slike 3 te je na karti vidljivo je u sve četiri općine u razdoblju 2001. do 2015. godine prisutna pojava negativnog prirodnog kretanja odnosno prirodnog pada. Možemo zaključiti da je u posljednje vrijeme sve prisutnija pojava starenja ukupnog stanovništva koja polako zahvaća čitav prostor Republike Hrvatske.

2.3. Opće kretanje

Opće kretanje stanovništva posljedica je prirodnog kretanja i prostorne pokretljivosti. Prirodno kretanje i migracija su temeljne odrednice razvitka stanovništva neke države ili kraja. Za bolje razumijevanje dinamičkih značajki stanovništva nije dovoljna samo međupopisna promjena, već su nužni i složeniji pokazatelji koji daju bolju sliku određenog prostora i razdoblja. Jedan od takvih pokazatelja je i tipizacija općeg kretanja stanovništva koja pokazuje odnos i utjecaj prirodne promjene i migracije u nekom razdoblju. Ovisno o tome je li migracijska bilanca pozitivna ili negativna određuje se je li prostor emigracijskog ili imigracijskog obilježja. Ljestvica tipova općeg kretanja stanovništva određuje se prema intenzitetu emigracijskog ili imigracijskog obilježja (migracijska bilanca) te je li prirodna promjena pozitivna ili negativna (Nejašmić, 2005). Sukladno tome, moguće je predvidjeti buduće opće kretanje stanovništva, odnosno osnovne trendove.

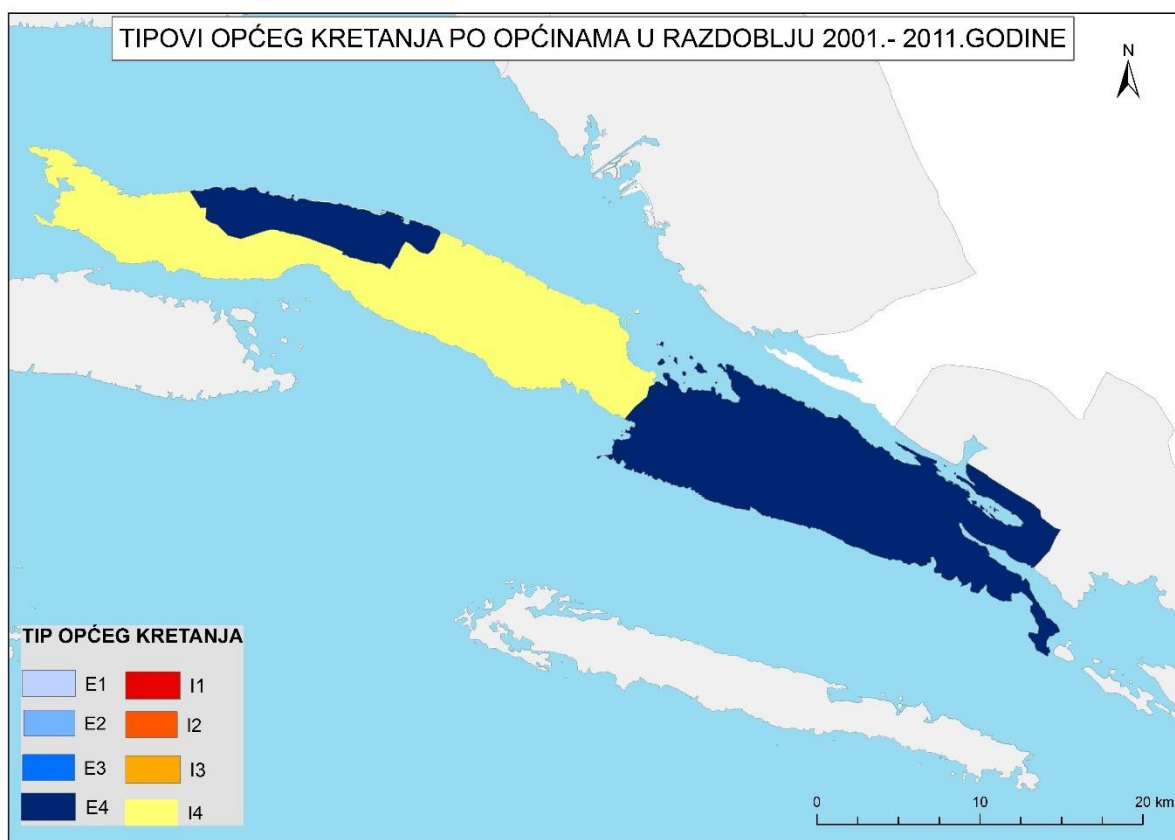
Tab. 3. Tipovi općeg kretanja stanovništva općina u razdoblju 2001.-2011. godine.

Općina	Broj stanovnika		Ukupna promjena		Prirodna promjena		Migracijski saldo		TIP
	2001.	2011.	aps.	%	aps.	%	aps.	%	
	P 1	P2	D	r	P p	r p	M s	m s	
Janjina	593	551	-42	-7,1	-71	-12,0	29	4,9	I4
Orebić	4 165	4 122	-43	-1,0	-61	-1,5	18	0,4	I4
Ston	2 605	2 407	-198	-7,6	-142	-5,5	-56	-2,1	E4
Trpanj	871	721	-150	-17,2	-76	-8,7	-74	-8,5	E4
UKUPNO	8 234	7801	-433	-5,3	-350	-4,3	-83	-1,0	E4

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb i Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2001. - 2014. Prirodno kretanje stanovništva, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Iz tablice 3 možemo uočiti kako općine Janjina i Orebić imaju opći tip kretanja I4, dok općine Ston i Trpanj imaju tip E4. Tip I4 ima prirodnu promjenu negativnu, popisom utvrđeno stanovništvo je također negativno te je stopa popisom utvrđenog smanjenja manja od stope prirodne promjene (smanjenja), a migracijska bilanca je pozitivna. Trend koji karakterizira ovaj tip je vrlo slaba obnova imigracijom. Ovdje je nužno ustanoviti je li ta iako vrlo slaba obnova posljedica stvarne situacije u prostoru ili se radi o takozvanom fiktivnom stanovništvu. Tip E4 karakterizira negativna prirodna promjena kao i popisom utvrđeno kretanje te je stopa prirodne promjene manja od stope popisom utvrđenog smanjenja, a migracijska je bilanca negativna. Prisutan trend je izumiranje.

Sl. 4. Tipovi općeg kretanja stanovništva općina u razdoblju 2001.-2011. godine.

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb i Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2001. - 2014. Prirodno kretanje stanovništva, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

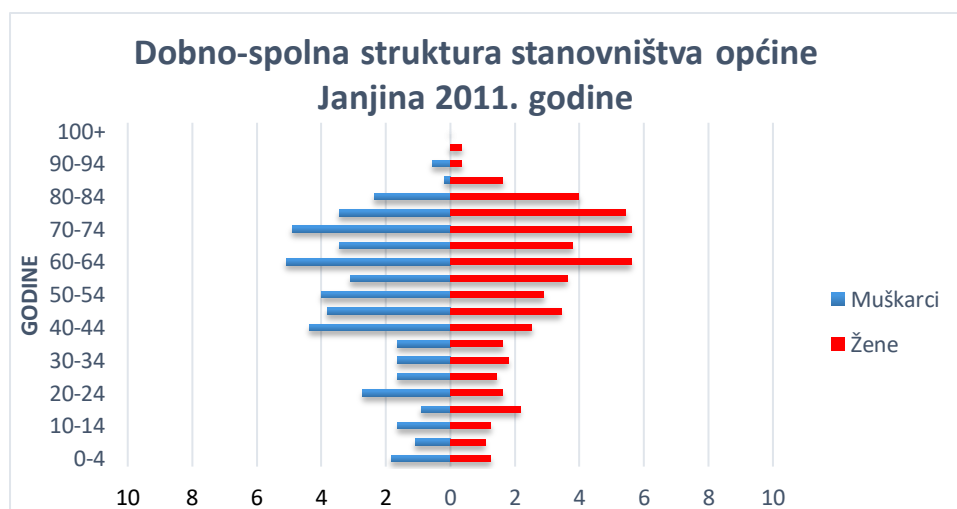
2.4. Osnovne demografske strukture

Demografske su strukture osnovni okvir demografskih potencijala i promjena kao rezultat prošlih zbivanja i najava izvjesne ili neizvjesne demografske budućnosti. Slijede nakon razmatranja svih demografskih kretanja (stvarnih i statističkih), a za konačne procjene primarno su bitne dobno-spolna, ekonomska i socijalna struktura stanovništva te sekundarno ostale demografske strukture (etnička, vjerska, itd.) (Šterc i dr., 2016).

2.4.1. Dobno- spolni sastav stanovništva

Demografska analiza najčešće razmatra podatke o sastavu stanovništva prema dobi i spolu. Za usporedbu dobnih sastava stanovništva preporučljivo je sažeti dobne razrede u tri velike dobne skupine mlado (0-19), zrelo (20-59) i staro stanovništvo 60 i više (ili 0-14, 15-64 i 65 i više). Razmatranje odnosa pet godišnjih skupina stanovništva uvijek uključuje i razlikovanje muške i ženske populacije po istima a njihov grafički prikaz pokazuje kroz promjenu oblika budući okvir promjena u ukupnom stanovništvu. Njihov grafički prikaz naziva se dobno-spolna piramida (iako je njihov prikaz dvodimenzionalan, naziv piramida se uvriježio). Kod standardnih uvjeta demografskog razvoja, kada prevladava utjecaj prirodnog kretanja na sastav prema dobi, broj stanovnika je zbog utjecaja smrtnosti u svakoj sljedećoj skupini nešto manji. Apsolutna simetrija obiju strana ne postoji zbog različite smrtnosti muškaraca i žena. Razlikuju se tri osnovna tipa stanovništva: izrazito mlado ili izrazito ekspanzivno, zrelo ili stacionarno i staro ili kontraktivno stanovništvo (Nejašmić, 2005).

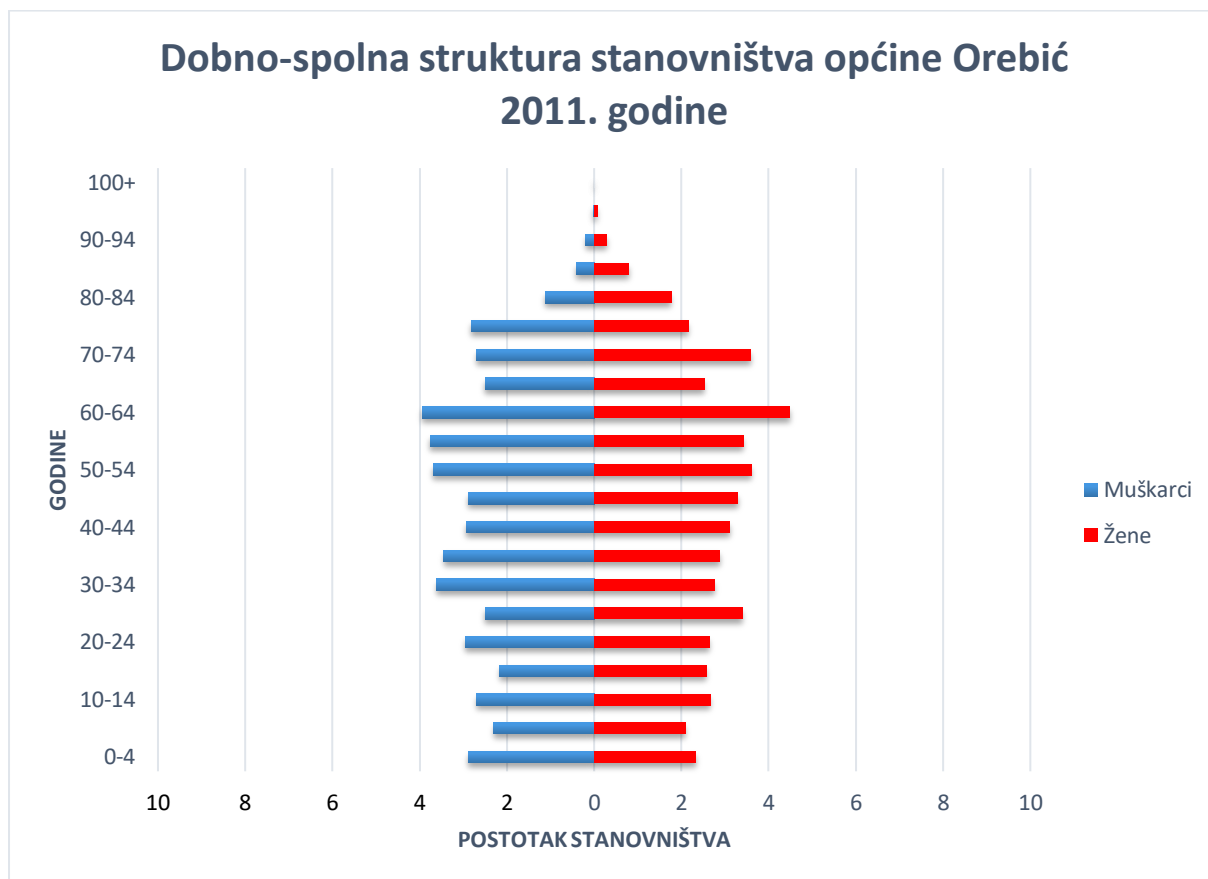
Sl. 5. Dobno-spolna struktura stanovništva općine Janjina 2011. godine

Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima- Popis stanovništva 2011., Državni zavod za statistiku, Zagreb

Dobno-polna struktura općine Janjina u bazi je dosta uska, dok se pri vrhu širi, a to nam govori da mladog stanovništva ima jako malo dok zrelo i staro prevladavaju. Možemo zaključiti kako ima konstriktivan oblik. Od svih općina Janjina ima najnepovoljniju demografsku sliku.

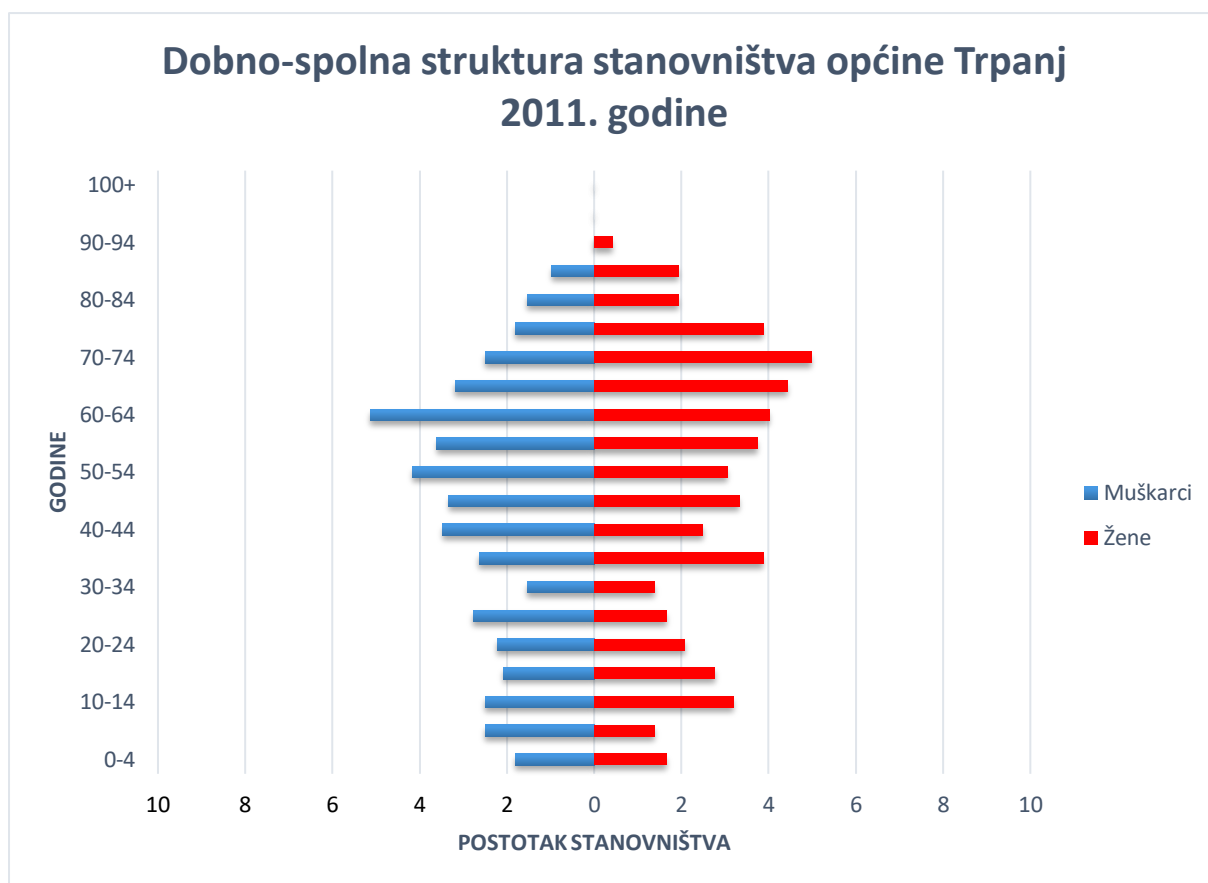
Sl. 6. Dobno-polna struktura stanovništva općine Orebić 2011. godine

Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima- Popis stanovništva 2011., Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Dobno-polna struktura stanovništva za općinu Orebić prilično je ujednačena što se tiče omjera mladog i starog stanovništva, ali i muškog i ženskog. Podjednako ima stanovnika u svim kategorijama. Uspoređujući je sa općinom Janjina vidimo kako je situacija dosta bolja, ali daleko od prihvatljive. Oblik je ipak konstriktivan, ali situacija je bolja nego u ostalim općinama. Muškaraca ima najmanje u dobnoj skupini od 15-19 godina, a žena od 5-9 godina. Naravno, gledajući samo mladi kontingent stanovništva.

Sl. 7. Dobno-spolna struktura stanovništva općine Trpanj 2011. godine

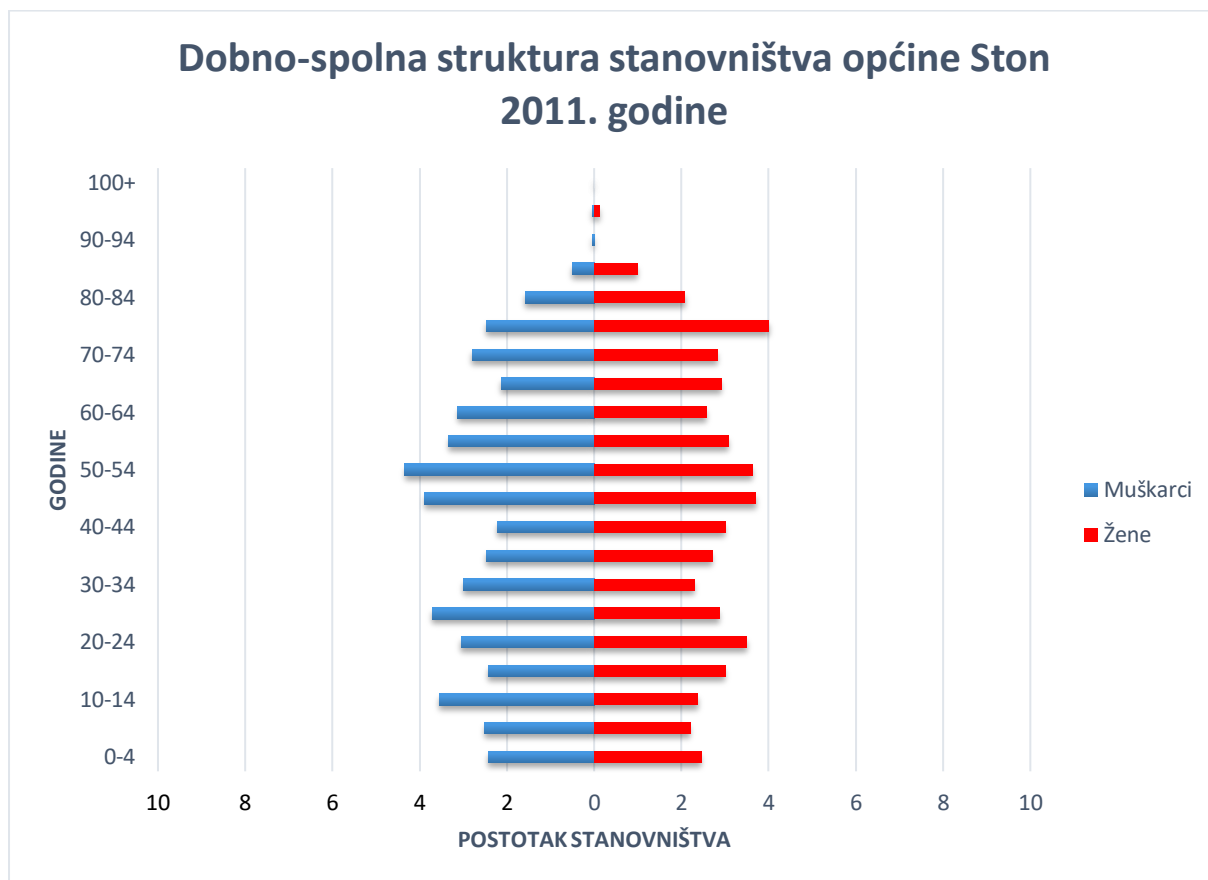

Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima- Popis stanovništva 2011., Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Dobno-spolna struktura općine Trpanj ima usku bazu i širi se prema vrhu kao u ostalim općinama te prevladava zrelo i staro stanovništvo. Posebno se ističe dobna skupina 30-34 godina, a suženje što možemo povezati sa Domovinskim ratom. Djeca koja su tada bila mala odselila su s roditeljima za vrijeme rata što se sada očituje u smanjenom broju njihove generacije i dalje utječe na prirodno kretanje s obzirom da je nedostatak mladog aktivnog i spolno zrelog stanovništva svakako veliki minus. Također, mogući razlog smanjenja stanovništva možemo naći i u tome što je općina Trpanj do 1997.godine bila dio općine Dubrovnik pa je otežano točno praćenje kretanja stanovništva (Dubrovnik, 2002).

Sl. 8. Dobno-spolna struktura stanovništva općine Ston 2011. godine

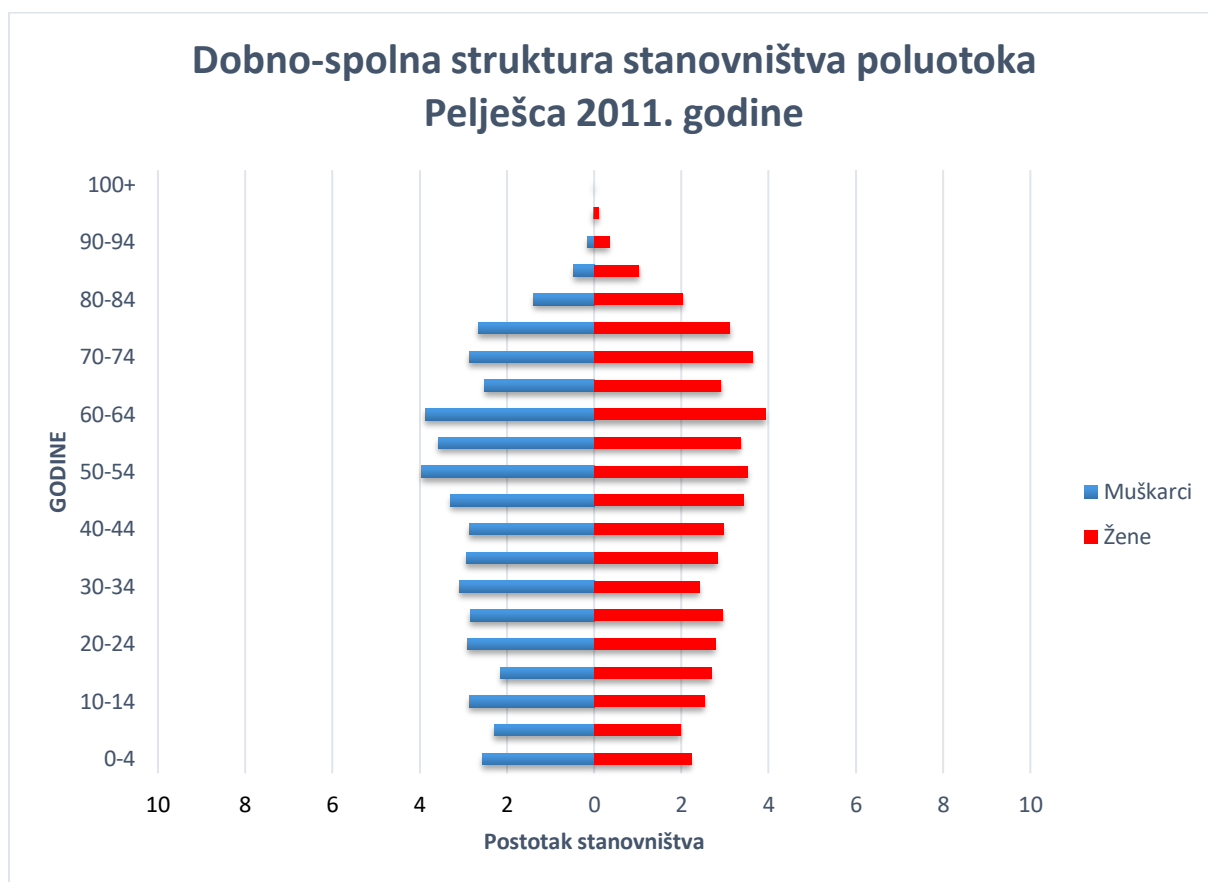

Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima- Popis stanovništva 2011., Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Dobno-spolna struktura općine Ston najviše sliči općini Orebić samo što je ovdje situacija još malo lošija. Zrelog i starog stanovništva nešto je više nego mladog, a oblik je i dalje konstriktivan.

Možemo zaključiti kako u svim općinama prevladava konstriktivni tip s tim da je situacija nešto bolja u općinama Orebić i Ston. Inače obilježje starog stanovništva očituje se u izrazito suženoj bazi, dok je srednji dio ispupčen. Obilježava ga niska stopa rodности i smrtnosti te se pojavljuje i negativna prirodna promjena. Udio starijih dobnih skupina viši je od 8 % .

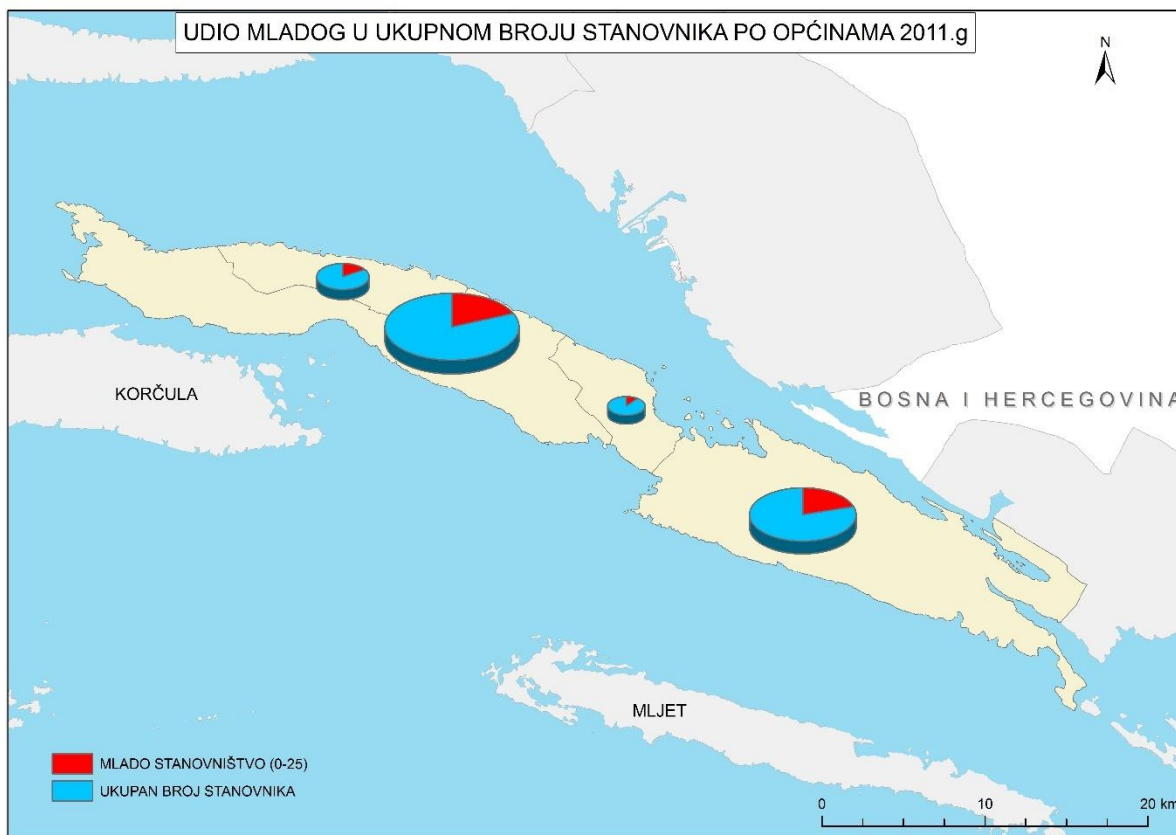
Sl. 9. Dobno-spolna struktura stanovništva poluotoka Pelješca 2011. godine

Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima- Popis stanovništva 2011., Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Iz dobno-spolne strukture za čitav poluotok vidljivo je kako i ona poprima konstriktivan tip. Dakle, širi se u području starijih dobnih skupina, a sužava u mlađim. Oblik urne karakterističan je za razvijene zemlje koje imaju sve veći udio starog stanovništva kao posljedica produljenja životnog vijeka zbog bolje zdravstvene skrbi. Žene su sve češće visokoobrazovane te se odlučuju kasnije imati djecu. Ukoliko se uopće odluče na rađanje imaju jedno, maksimalno dva djeteta. Nažalost, za ovo područje pa i Hrvatsku općenito ne možemo reći kako je ovakva demografska slika posljedica razvijenosti i gospodarskog napretka. Naprotiv, ona je posljedica sve lošijeg ekonomskog pa i političkog stanja u državi te neizvjesne budućnosti.

Sl. 10. Udio mladog u ukupnom stanovništvu 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Na slici 10 možemo još bolje vidjeti udio mladog stanovništva u ukupnom. Znatno više je mladih u općini Orebić, što je razumljivo zbog opsega općine, ali i činjenice da je Orebić ipak glavno naselje na poluotoku. Najlošija situacija je u općinama Trpanj i Janjina, a općina Janjina je najugroženija prema svim pokazateljima. Upravo zbog ovakve slike nužno je djelovati što brže i početi raditi na mjerama koje će zadržati mlado stanovništvo jer je ono temelj budućeg razvoja, ali i opstanka.

2.4.2. Etnička struktura

Iz tablice 4 vidimo da je etnička struktura prilično homogena (93,90- 98,50 %). Unatoč prostornoj izoliranosti ovaj prostor uspio je sačuvati svoj identitet kroz burnu povijest. Tome je svakako pridonijela i dugogodišnja pripadnost Dubrovačkoj Republici. Najviši postotak hrvatskog stanovništva je u općini Ston, a najmanji u općini Trpanj. Slijede Srbi, Bošnjaci te ostale nacionalne manjine od kojih najviše ima Čeha, Mađara, Nijemaca. Također, manji broj je nepoznat ili je ostao neizjašnjen.

Tab. 4. Narodnosni sastav stanovništva općina 2011. godine

Općina	Hrvati %	Bošnjaci %	Česi %	Mađari %	Nijemci %	Srbi %	Ostali %	Ne izjašnjavaju se %	Nepoznato %
Janjina	96,01	0,73	-	-	0,18	1,63	0,18	0,36	0,54
Orebić	94,32	0,78	0,27	0,29	0,29	1,41	0,39	0,63	0,27
Ston	98,50	0,04	0,17	0,04	-	0,21	0,04	0,08	0,12
Trpanj	93,90	1,53	0,28	-	0,55	1,11	0,28	1,66	0,28
UKUPNO	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine - Stanovništvo prema narodnosti po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb

2.4.2. Religijski sastav

Što se tiče religijskog sastava prevladava katolička vjeroispovijest. Ponovno su postotci za općinu Ston najviši, a za Trpanj najniži. To možemo povezati svakako sa pripadajućom etničkom strukturom, ali i činjenicom da se broj onih koji nisu vjernici i ateisti te se ne izjašnjavaju sve više povećava.

Tab. 5. Religijski sastav stanovništva općina 2011. godine.

Općina	Katolici %	Pravoslavci %	Protestanti %	Muslimani %	Nisu vjernici i ateisti %	Ne izjašnjavaju se, %	Nepoznato %
Janjina	90,74	1,45	0,54	1,27	2,72	1,27	0,54
Orebić	90,68	1,67	0,15	1,70	2,16	2,06	0,53
Ston	97,71	0,33	0,08	0,33	0,58	0,33	0,12
Trpanj	88,90	1,39	0,42	1,66	2,50	4,02	0,28
UKUPNO	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine – Stanovništvo prema vjeri po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

2.4.3. Ekonomski sastav

Iz tablice 6 vidimo da je u svim općinama udio ekonomski neaktivnog stanovništva veći od aktivnog osim u općini Orebić. Razlika nije velika u općinama Janjina i Trpanj, dok je u općini Ston neaktivnog stanovništva čak za 270 više. Treba naglasiti kako postoji i određeni broj dnevnih migranata koji putuju na otok Korčulu, u Ploče ili čak u Dubrovnik zbog veće ponude radnih mjesta. Općine Janjina, Ston i Trpanj imaju oko 20 % dnevnih migranata, dok ih najviše ima Ston 39,4 % koji gravitira Dubrovniku i okolici (Tab.7).

Tab. 6. Zaposlenost, nezaposlenost i ekonomska neaktivnost stanovništva općina 2011.godine

Općina	Zaposleni	Nezaposleni	Aktivni (Zaposleni + Nezaposleni)	Ekonomski neaktivni
Janjina	224	21	245	261
Orebić	1 819	153	1 972	1 533
Ston	762	107	869	1 166
Trpanj	255	41	296	331
UKUPNO	3 060	322	3 382	3 291

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina, prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Tab. 7. Udio zaposlenih van mjesta stanovanja u ukupnom broju

Općina	Ukupan broj zaposlenih	Zaposleni van mjesta stanovanja (dnevni migranti)	Udio zaposlenih van mjesta stanovanja u ukupnom broju (%)
Janjina	224	48	24,4
Orebić	1 819	374	20,6
Ston	762	300	39,4
Trpanj	255	53	20,8
UKUPNO	3 060	775	100,0

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina, prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu, Državni zavod za statistiku, Zagreb

2.4.4. Obrazovna struktura

Iz tablice 8 vidimo kako najveći postotak stanovništva u sve četiri općine ima završenu srednju školu, nadalje samo osnovnu te neke od razreda osnovne škole ima znatno manje stanovnika. Nadalje, još nešto manje stanovnika je visoko obrazovano, a manji broj nema uopće završenu školu. Svakako najviše visokoobrazovanih te sa završenom srednjom školom ima u općini Orebić koja ima i najviše stanovnika. Bitno je naglasiti da na čitavom poluotoku Pelješcu ne postoji niti jedna srednja škola, već učenici putuju u Korčulu, Trpanj ili Dubrovnik. Poluotok Pelješac je jedino područje u Hrvatskoj gdje učenici putuju s kopna na otok radi obrazovanja.

Tab. 8. Stanovništvo općina starije od 15 godina prema razini obrazovanja 2011. godine.

Općina	1-7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje	Bez škole	Nepoznato
Janjina	47	126	229	96	8	-
Orebić	183	772	1 870	618	62	-
Ston	286	475	1 044	212	17	1
Trpanj	43	142	297	141	4	-
UKUPNO	559	1 515	3 440	1 067	91	1

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine – Stanovništvo prema pohađanju škole i spolu po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb

3. DEMOGRAFSKO IZUMIRANJE

Najerniji scenarij što se tiče demografske slike je svakako demografsko izumiranje. Ukoliko se populacija nekog područja smanjuje pa nadalje polako nestaje to utječe na sve sustave kao što je naprimjer obrazovni, mirovinski i ostali sustavi te cjelokupno gospodarstvo. Stoga svi planovi za budućnost trebaju počivati na stanovništvu, kao temelj svih planskih mjera

3.1. Fiktivno stanovništvo

Fiktivno stanovništvo je ono stanovništvo koje je registrirano i prijavljeno, ali stvarno ili fizički ne prebiva u mjestu popisa. Takvog stanovništva sve je više, a prema nekim procjenama u Hrvatskoj takvih osoba ima oko 400.000. Pošto ne postoji registar stanovništva taj broj ne možemo sa sigurnošću utvrditi. Postojanje fiktivnog stanovništva možemo ustanoviti tako da usporedimo prirodno kretanje između dva popisa. Naprimjer, 2001. godine u općini Janjina bilo je 38 stanovnika više u odnosu na 1991. godinu dok je u godinama prije i poslije zabilježen prirodan pad. To možemo povezati sa manjim porezima, neplaćanja poreza na nekretnine i slično zbog čega se ljudi prijave u mjesto u kojem ne prebivaju. Općina Orebić 1991. godine imala je porast ukupnog stanovništva od čak 4,5 % u odnosu na 1981. Isto tako općine Janjina i Orebić imaju tip općeg kretanja I4, dakle vrlo slabu obnovu imigracijom. Nažalost, iz ovih brojki možemo zaključiti kako ta imigracija nije realna, već se radi o fiktivnom stanovništvu.

3.2. Izumiranje

Prema pokazateljima tip E4 imaju općine Ston i Trpanj, dok općine Orebić i Janjina imaju I4 (Tab.3). Prema tome bi se moglo zaključiti da su općina Ston i Trpanj u stvarno najgoroj situaciji, a preostale dvije općine ne samo da nemaju pad stanovništva, već dolazi i do vrlo slabe obnove imigracijom. Nažalost, moramo te podatke uzeti s rezervom te promotriti stvarnu situaciju u prostoru. Realnost je da se ove četiri općine po demografskim pokazateljima ne razlikuju drastično, da su sve više-manje imale slične uvjete razvoja. Što se tiče općine Orebić, glavno naselje čitavog Pelješa Orebić je imao čak i blagi porast stanovništva između posljednja dva popisa, ali to je upravo zbog svog položaja te većeg broja funkcija. Ohrabrujuća jest i činjenica da se u Orebiću upravo izgradila nova velika osnovna škola zbog toga što svaka

generacija sada ima dva razredna odjela, a to nam govori o povećanom broju djece. Što se tiče općenito općina Orebić i Janjina možemo zaključiti kako se ipak ne radi o vrlo slaboj obnovi imigracijom, već nažalost o fiktivnom stanovništvu koje se prijavljuje na ovo područje zbog određenih olakšica. Bez registra stanovništva, u svakom slučaju ne možemo niti znati kakvo je stvarno stanje u prostoru.

3.2.1. Demografski slom

Do demografskog sloma dolazi ukoliko su svi demografski pokazatelji negativni. Iako je većina pokazatelja negativna demografski slom još uvijek je predrastičan izraz za ovaj prostor. Brojevi su počeli padati tek u nazad par godina te situacija još nije dosegla kritičnu točku s koje nema povratka. Svakako, ako se pusti da se stvari odvijaju svojim tokom bez ikakve intervencije i pomoći izvjesno jest kako će takav scenarij uslijediti, samo je pitanje kada. Zbog toga je jako bitno usredotočiti se na revitalizaciju prvenstveno, a kasnije na sve moguće gospodarske i ekonomske provedbene mjere i rješenja.

4. REVITALIZACIJSKA VAŽNOST

Analiziranjem trendova razmotrena je dosadašnja situacija na području poluotoka. Sada slijedi teorijski dio i prijedlog provedbenih mjera i rješenja. Vidjeti ćemo koliko je nužno postaviti revitalizacijski koncept te kako bi razvoj tekao bez njega, ali i s njim.

4.1. Demografska kretanja bez revitalizacijskog koncepta

Ustanovivši trendove koji se odvijaju na ovom prostoru možemo zaključiti da će se oni bez postojanja odgovarajućeg revitalizacijskog koncepta nastaviti negativnom putanjom. Nažalost, podaci ne pokazuju nikakve naznake revitalizacije prirodnim putem. Štoviše, kazuju kako će se situacija u budućnosti samo pogoršati. Stoga je potrebno utvrditi kakav bi bio revitalizacijski koncept, kao i postaviti demografski model razvoja koji će usmjeriti vlasti na čemu trebaju poraditi kako bi se ostvarilo poboljšanje.

4.2. Revitalizacija kao pretpostavka ukupnog razvoja

Glavni čimbenik razvoja nekog područja je stanovništvo. Ne može se planirati gospodarski napredak bez da se ono ne uzme u obzir. Ukoliko na određenom području prevladava staro stanovništvo koje više nije radna snaga, a mladoga je sve manje, nikakvi planovi razvoja koji ne uključuju obnovu stanovništva neće biti od koristi. Međutim, ukoliko dođe do revitalizacije i stanovništvo se polako obnovi, svakako kako će to uvjetovati gospodarski rast. Doći će do napretka obrazovnog sustava, većeg zapošljavanja stanovništva te će jedno vući drugo. Svakako, važno je napomenuti da do revitalizacije neće ni doći bez da se stanovništvu pruže odgovarajuće mogućnosti, pogotovo mogućnosti za normalan život na ovom području.

4.3. Revitalizacijska pretpostavka i potencijali

Revitalizacija odnosno obnova stanovništva može se provesti na tri načina: obnovom putem postojećeg domicilnog stanovništva, putem imigracijskog stanovništva te kombinacijom oba načina. Obnova domicilnim stanovništvom moguća je ukoliko postoji dovoljan broj fertilnih žena u skupini od 15-49 godina te su opće stope fertiliteta i fertilni kontingent povoljni za obnovu. Što se tiče revitalizacije imigracijom ona je nešto složenija. Trebamo razlikovati imigraciju iz ostalih dijelova Hrvatske, imigraciju hrvatskog stanovništva iz susjednih država i imigraciju ostalog stanovništva iz susjednih i drugih zemalja te moguću imigraciju stanovništva kroz velike migracije prema Europi (Šterc i dr., 2016). Kako bi obnova ovim putem bila moguća, svakako trebaju postojati definirani koncepti za prilagodbu doseljenog stanovništva na razini prvo države, a zatim županije. Što se tiče Republike Hrvatske još uvijek se ne uzima u obzir revitalizacija imigracijom pa stoga ne postoje definirane koncepcije po kojima bi se ona trebala odvijati. Za početak trebalo bi se bazirati na vraćanju iseljenog stanovništva, a ukoliko to ne bude dovoljno okrenuti se ostalom stanovništvu. Svakako nije isto radi li se o hrvatskom stanovništvu ili stanovništvu koje je etnički različito. Obzirom na etničku homogenost ovog područja svakako treba biti oprezan po ovom pitanju. Posljednji način koji je kombinacija ova dva pristupa je komplementarni (Šterc i dr., 2016). On uključuje oba pristupa istovremeno te ukoliko je potrebno imigraciju etnički različitim stanovništvom. Osnovna pretpostavka ovog modela je planska potreba za radnom snagom. Točno se zna kakva je migracijska bilanca, mortalitet, obrazovni kontingent stanovništva te kakvi su stavovi domicilnog stanovništva o

odlasku ili ostanku. Ovaj pristup se više koristi na razini čitave države, nego na manjim područjima većih posebnosti.

4.4. Demografski model razvoja

Vidljivo je iz tablica 9 i 10 kako je revitalizacija domicilnim stanovništvom moguća, s obzirom na fertilitet žena u dobi od 15 do 49 godina starosti te uspoređujući promjenu fertilnog kontingenta od 2001. do 2011. godine. Međutim, takva revitalizacija neće se dogoditi prirodnim putem već su za njeno ostvarenje bitni različiti poticaji na društvenom i gospodarskom planu. Dobre vijesti su da se situacija još uvijek može promijeniti. Gospodarske prilike i općenito stanje u državi uzrok su smanjene rodnošći. Potencijala za obnovu još uvijek ima te bi se prvo trebalo usredotočiti podizanje rodnošći. Zbog toga obnova imigracijom te komplementarni pristup još uvijek neko kraće vrijeme nisu potrebni. Međutim, ukoliko se ništa ne poduzme po ovom pitanju veoma brzo bi i oni mogli postati opcija, ako ne i jedino rješenje. Dakle, trebalo bi se okrenuti klasičnoj pronatalitetnoj populacijskoj politici koja je u praksi jednostavnija te najbrže daje rezultate. Nakon postavljanja demografskog modela po kojemu bi se trebala odvijati revitalizacija u nastavku slijedi predviđanje budućih procesa te davanje prijedloga planskih mjera kojima bi se ona potaknula te na kraju i ostvarila.

Tab. 9. Broj i udio žena u fertilnoj dobi općina 2011. godine

Općina	Ukupno	Žene u fertilnoj dobi		Udio žena u fertilnoj dobi u uk. stan %	
		Svega (15-49)	Od toga (20-29)	Svega (15-49)	Od toga (20-29)
Janjina	551	81	17	14,7	3,1
Orebić	4122	852	249	20,7	6,0
Ston	2407	506	153	21,0	6,4
Trpanj	721	127	27	17,6	3,7

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Tab. 10. Promjena fertilnog ženskog kontingenta 2001.-2011. i stope fertiliteta općina 2011. godine

Općina	Popisna promjena 2001.-2011.		Opća stopa fertiliteta	TFR
	Svega (15-49)	Od toga (20-29)		
Janjina	-21	-4	24,7	1,1
Orebić	-73	-4	36,4	1,3
Ston	-25	10	45,5	1,6
Trpanj	-41	-27	31,5	1,2

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

5. BUDUĆE PROMJENE

Kakve promjene čekaju ovo područje ukoliko se počne provoditi revitalizacija možemo samo predviđati, ali i svakako zaključiti kako će one nastaviti biti pozitivne. Naravno, pošto se taj proces neće odviti sam od sebe potreban mu je poticaj kroz različite planske mjere. Neke općine već su se okrenule u tom smjeru, primjerice općina Blato koja nudi financijsku pomoć prilikom rođenja djeteta, ali i neke druge mjere revitalizacije.

5.1. Planske mjere

Planske mjere su nešto što će omogućiti stanovništvu ostanak, a možda i onome privremeno odsutnom odluku o povratku. Također će olakšati odluku o brojnijem potomstvu znajući da će im određene olakšice pomoći. Prvenstveno trebalo bi ustanoviti koje općine su najugroženije te u njihovu revitalizaciju uložiti najviše. Dobar primjer je općina Blato koja daje jednokratnu financijsku pomoć koja ovisi o broju djece, što je više djece pomoć je sve veća. Iako je jednokratna svakako čini razliku (Šterc i dr., 2016). Također, kako bi razlika bila još veća trebalo bi se tu pomoć produljiti na možda do 15. godine života djeteta u obliku mjesečnih subvencija. Nadalje, općinske službe trebale bi razraditi selektivno plaćanje komunalnih i ostalih naknada s obzirom da brojnije obitelji, jer se kroz različitu potrošnju posredno utječu na punjenje lokalnih proračuna pa linearna razdioba samo dodatno pojačava socijalne razlike u lokalnim društvima. Takav sustav plaćanja bi se možda mogao uvesti i u vrtićima.

Primjerice, obitelji s više djece imale bi manje naknade. Subvencije prijevoza učenika koje već i sada u nekim općinama postoje te besplatni udžbenici svakako će olakšati roditeljima. Još neki od poticaja mogu biti poticaji za stupanje u brak, za zapošljavanje, otvaranje vlastitih obrta i firmi, poticaji za poljoprivredu i inovacije, itd. Također, treba ustanoviti kojih kadrova u općinama nedostaje te putem stipendija usmjeravati studente kako bi naposljetku imali visokoobrazovanu radnu snagu, a oni naravno posao u svom rodnom mjestu (Šterc i dr., 2016). Važno je i napomenuti kako na čitavom Pelješcu ne postoji niti jedna srednja škola te su učenici već sada prisiljeni na dnevne, a neki i na tjedne migracije koje veoma brzo postanu trajne. Zaključno, za sva bi davanja u općinama trebalo uvesti gradaciju po razredima ovisno o broju djece, samohranosti roditelja i uspješnosti u obrazovnom procesu, poraditi na većem broju radnih mjesta i na davanju prilika učenicima i studentima koji će se jednog dana htjeti vratiti.

5.2. Budući trendovi

Ukoliko se revitalizacija provede po ovom modelu možemo pretpostaviti povećanje stope rodности, a nakon izvjesnog vremena doći će i do prirodnog prirasta. Prostor s bogatom populacijom svakako ima predispozicije za gospodarski napredak i razvitak. Upravo kao što sada dolazi do začaranog kruga u kojem negativni trendovi povlače za sobom sve negativnije promjene (depopulacija i starenje stanovništva povlače za sobom ekonomsku i gospodarsku krizu), tako će pozitivne promjene voditi k sve pozitivnijim trendovima. Ovaj prostor neće postati još jedno područje koje je pred izumiranjem i područje s kojeg su svi mladi otišli, a kada preostalo staro stanovništvo umre ostat će prazan prostor koji će s vremenom naseliti drugi. Naravno to je daleka budućnost te se moramo usredotočiti na sadašnjost i ono što sada možemo učiniti. Bolje prilike za život i razni poticaji svakako će zadržati dio stanovništva i omogućiti mu daljnji napredak. Nije cilj samo obnova stanovništva, već sukladno tome i gospodarski i ekonomski razvoj ovog područja. Govoreći o gospodarskom napretku, ne možemo ne dotaći se teme izgradnje Pelješkog mosta. Ne samo da je most nužan zbog integracije čitavog južnog dijela u ostatak države, već je osobito značajan za Pelješac (Radić, 2006). Prethodno smo Pelješac opisali eksklavom zbog doslovne marginaliziranosti graničnim prostorom BiH od ostatka teritorija. Ukoliko se most izgradi čitavo područje će profitirati (Žmegač, 2006). Prvenstveno, olakšati će se život stanovništvu, brže će se dolaziti do „kopna“, vrijednost zemljišta u blizini mosta će porasti, uz most će doći do razvoja i drugih djelatnosti koje će imati pozitivan utjecaj na razvoj ovog sada relativno ne iskorištenog prostornog potencijala (Radić i

dr., 2004). Dakle, ne samo da će most olakšati život stanovništvu te ubrzati na neki način revitalizaciju, već će se i turisti više odlučivati posjetiti poluotok obzirom na lakšu dostupnost. Možemo se samo ugledati na ostale hrvatske otoke (Pelješac iako je poluotok ima sve karakteristike otoka) koje su se nakon povezanosti s obalom počeli intenzivnije razvijati. Krk, Murter, Čiovo, Pag i Vir primjer su takvih otoka (Bleiziffer i dr., 2004). Svi oni nakon izgradnje mosta bilježe pozitivne promjene i napredak. Stoga nema razloga kako i ovaj most neće imati isti učinak, prvenstveno na regionalni razvoj, a zatim i nacionalni.

6. ZAKLJUČAK

Na samom kraju referirati će se na hipoteze postavljene na početku rada te vidjeti koje su održive, a koje ne. Također, dati će se opći zaključci koji će biti sinteza svega, svih analiziranih statističkih podataka i predloženih rješenja.

6.1. Referiranje na hipoteze

- H1 Prva hipoteza pretpostavila je kako je prostor poluotoka Pelješca zahvaćen negativnim demografskim procesima. Ona je nažalost točna jer emigracija, depopulacija i starenje stanovništva postaju sve izraženiji.
- H2 Nadalje, hipoteza kako će se bez revitalizacijske politike negativni trendovi nastaviti je također točna. Kao što smo vidjeli postoji potencijal za revitalizaciju, ali uz određene poticaje.
- H3 Ovome prostoru uistinu prijeti izumiranje, međutim ne još tako skoro. Ukoliko se poradi na obnovi ovaj dugoročan scenarij definitivno se neće ostvariti.
- H4 Posljednja hipoteza kako je demografska revitalizacija moguća je svakako točna, jer još uvijek ima nade za ovo područje i još uvijek nije prekasno.

6.2. Opći zaključci

Kao što je prethodno već navedeno, nikakvi planovi razvojni i prostorni nemaju smisla ukoliko ne uključuju stanovništvo. Nužno je shvatiti ozbiljnost i važnost revitalizacije za čitav prostor Republike Hrvatske, ali svakako treba početi od malih cjelina. Nema smisla čekati da država donese propise i planove, već se može početi djelovati u svom području kroz ovlasti koje općine pa i županija imaju te mogućnosti poticaja. Činjenica je da je poluotok zahvatila ozbiljna demografska kriza pa se situacija neće popraviti sama od sebe. Dobre vijesti su ipak postojanje pretpostavki za revitalizaciju i spoznaja kako je ona svakako moguća. Lokalne vlasti bi što prije trebale krenuti sa postavljanjem planova razvoja i realizacijom, dok ne bude prekasno. Usredotočiti se na obnovu domicilnim stanovništvom, dok je još uvijek moguća i dok postoji dovoljan broj žena u fertilnoj dobi s dovoljnim fertilnim kontingentom za obnovu. Olakšati mladim ljudima osnivanje obitelji te njeno uzdržavanje kroz navedene planske mjere, raditi na zadržavanju stanovništva, a ako je moguće i na vraćanju onih koji su privremeno pa čak i trajno odsutni. Zalagati se za izgradnju Pelješkog mosta koji će imati veoma bitnu ulogu u razvoju ovog područja, kako demografskog tako i gospodarskog (Magaš, 2014). Ovaj prostor nije izgubljen i još uvijek ima svoju šansu. Šansu koju mu što prije treba dati, jer situacija je lošija iz dana u dan. Promjene trebaju započeti ne sutra, ne za dva mjeseca, ne za vrijeme idućih izbora, već sada. Sada dok još ima šanse da će ovaj prostor moći pružiti svom stanovništvu više od prirodnih ljepota. Šansu za normalan i dug život. Nitko se ne bi selio da nije na to prisiljen zbog osnovnih egzistencijalnih pitanja jer kod kuće je ipak najljepše.

POPIS LITERATURE

1. Bleiziffer, J., Šimunić, Ž., Radić, J., 2004: *Projektiranje mostova u primorskom okolišu na temelju iskustava s održavanjem postojećih*, Savjetovanje Prometna povezanost Dubrovačko-neretvanske županije, Dubrovnik, SECON HDGK, 2004. 155-162.
2. Dubrovnik, Izd. 1-2, Ogranak Matice Hrvatske Dubrovnik, 2002, Dubrovnik.
3. Glamuzina, N., 2009: *Pelješac*, Naklada Bošković d.o.o, Split.
4. Magaš, D., 2014: Izazovi suvremenog povezivanja Dubrovnika, *Geoadria* (1331- 2294) 19 (2014), 1; 27-60.
5. Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
6. *Pelješki zbornik*, sv. I 1976: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Vol.16 No.1 Rujan 1983.
7. Radić, J., 2006: *Most kopno-poluotok Pelješac*, 5th Pan-European Conference of Planning for Minerals and Transport Infrastructure, Sarajevo.
8. Radić, J., Đukan, P., 2004: *Dubrovačke prometne dvojbe*, Graditelji - nositelji razvojnih projekata RH, Zagreb, Hrvatski savez građevinskih inženjera, 171-179.
9. Šterc, F., Šterc, S., 2016: *Demografski razvoj Dubrovačko- neretvanske županije- Izmjene i dopune prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije*, Zagreb.
10. Šterc, S., 2015: *Geografski i demogeografski identitet*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
11. Vekarić, N., 1992: *Stanovništvo poluotoka Pelješca*, Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 1992-1993, Dubrovnik
12. Žmegač, A., 2006: *Pelješac-Ston*, Zbornik II. Kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, Zagreb, 75-78.

POPIS IZVORA PODATAKA

1. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (13.05.2017.)
2. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14.05.2017.)
3. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (13.05.2017.)
4. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14.05.2017.)
5. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine - Stanovništvo prema narodnosti po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14.05.2017.)
6. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine – Stanovništvo prema vjeri po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (17.05.2017.)
7. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine – Žene stare 15 i više godina prema starosti i broju živorođene djece po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (17.05.2017.)
8. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine – Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (16.05.2017.)
9. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine – Stanovništvo prema pohađanju škole i spolu po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (15.05.2017.)
10. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2001. - 2014. Prirodno kretanje stanovništva, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (16.05.2017.)

11. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2001. - 2015. Prirodno kretanje stanovništva, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (15.05.2017.)
12. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2001. – 2014. Migracija stanovništva Republike Hrvatske, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14.05.2017.)
13. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2001. – 2014. Procjena stanovništva Republike Hrvatske, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14.05.2017.)
14. Središnji registar prostornih jedinica, Državna geodetska uprava, 2013, <http://www.dgu.hr/proizvodi-i-usluge/katastarski-podaci/podaci-registra-prostornih-jedinica.html> (06.06.2017.)